

4K MODEL KO'NIKMALARI VA IMKONIYATLARI

Doniyorova Dildora Nuritdin qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi, stajyor o'qituvchi
Ddoniyorova42@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida 4K modelining nazariy asoslari va uning tuzilmasi yoritiladi. Ta'lim jarayonida 4K modelining kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ fikrlash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi hamda ularni shakllantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy interfaol pedagogik metodlar tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: 4K modeli, XXI asr ko'nikmalari, hamkorlik, kommunikativlik, kreativlik, tanqidiy fikrlash, refleksiya, interfaol metodlar.

Аннотация. В статье раскрываются теоретико-методологические основы модели 4К и её структурные компоненты в контексте современной образовательной системы. Особое внимание уделяется анализу процессов формирования и развития навыков сотрудничества, коммуникации, креативного и критического мышления в образовательной деятельности. Также рассматриваются современные интерактивные педагогические методы, направленные на эффективное формирование данных ключевых компетенций обучающихся.

Ключевые слова: модель 4К, навыки XXI века, сотрудничество, коммуникативная компетентность, креативное мышление, критическое мышление, рефлексия, интерактивные педагогические методы.

Abstract. This article explores the theoretical and methodological foundations as well as the structural components of the 4K model within the context of the modern education system. Particular attention is paid to the analysis of the processes involved in developing collaboration, communication, creative thinking, and critical thinking skills in educational practice. In addition, the study describes modern interactive pedagogical methods aimed at the effective formation of these key competencies among learners.

Keywords: 4K model, 21st-century skills, collaboration, communicative competence, creative thinking, critical thinking, reflection, interactive pedagogical methods.

Hozirgi tezkor axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim tizimining asosiy vazifasi ta'lim oluvchilarga faqat tayyor bilim va ma'lumotlarni yetkazib berish bilan cheklanmaydi. Aksincha, ularning mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, muammolarni tahlil qilish, samarali qaror qabul qilish va ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeli zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ushbu model ta'lim oluvchilarning bilim,

ko'nikma va malakalarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Natijaga yo'naltirilgan zamonaviy ta'lim jarayonida 4K modeli ko'nikmalari alohida o'rin egallaydi. 4K modeli kritik fikrlash (Critical thinking), kreativlik (Creativity), kommunikativlik (Communication) va hamkorlikda ishlash (Collaboration) ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar XXI asr ta'limining asosiy tayanch kompetensiyalari sifatida namoyish etilmoqda [1]. 4K modeli ta'lim oluvchilarning nafaqat akademik bilimlarini, balki ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ham ta'minlashga xizmat qiladi [3].

Kollaboratsiya - bu ta'lim oluvchilarning ta'lim jarayonida jamoa bo'lib samarali faoliyat yuritish, umumiy maqsad sari birgalikda, uyushgan holda harakat qilish va o'zaro mas'uliyatni bo'lishish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiya ta'lim oluvchilarning jamiyatda ijtimoiy moslashuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantiradi va jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi. 4K modelining tarkibiy qismi bo'lgan Kollaboratsiya quyidagi ko'nikmalar orqali namoyon bo'ladi: umumiy tipdagi g'oyani yagona maqsad sifatida qabul qilish; rollarni adolatli taqsimlash va jamoa a'zolari bilan kelishilgan holda faoliyat yuritish; guruh ichida a'zolar o'rtasidagi nizoli holatlarni muloqot orqali hal qilish; har bir jamoa a'zosi o'z zimmasiga yuklatilgan vazifani mas'uliyat bilan bajarishi; har bir ta'lim oluvchi tashabbuskorlik va mustaqillikni namoyon etishi [4].

Kommunikativlik (Muloqot). Kommunikativlik ko'nikmasi ta'lim oluvchilarning o'z fikrini aniq, mantiqiy va asosli ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu ko'nikma samarali muloqot qilishni, faol tinglash va suhbatdoshni tushunish kabilarni o'z ichiga oladi. Kommunikativlik kompetensiyasi quyidagi jihatlarida namoyon bo'ladi: savol berish va savollarga asosli javob qaytarish; munozara va bahslarda ishtirok etish; o'z fikrini dalillar bilan himoya qilish; muloqot jarayonida etik me'yorlarga amal qilish; ijtimoiy vaziyatga mos nutq uslubini tanlash.

Kreativ fikrlash (Ijodkorlik). Kreativ fikrlash ta'lim oluvchilarning muammolarga noodatiy yondashish, yangi g'oyalar ishlab chiqish va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi [2]. Ushbu kompetensiya ijodiy tafakkur va moslashuvchan fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Kreativ fikrlashning asosiy tarkibiy qismlari: qiziquvchanlik - atrof-muhitga nisbatan faol qiziqish bildirish; tasavvur - yangi g'oyalar va konsepsiyalar yaratish; g'oyalarni rivojlantirish - mavjud bilimlardan foydalangan holda g'oyalarni takomillashtirish va ularni turli sharoitlarda qo'llash; ta'limiy riskka tayyorlik - yangicha yechimlarni sinab ko'rishdan qo'rqmaslik.

Tanqidiy fikrlash. Kritik fikrlash (Tanqidiy fikrlash) ta'lim oluvchilarning axborotni chuqur tahlil qilish, baholash va asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu kompetensiya ongli qaror qabul qilish va muammolarni mantiqiy yechish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy fikrlash quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: tahlil qilish - axborot va dalillar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni aniqlash; baholash - ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirish; tushuntirish - ta'lim oluvchi o'z fikrini asoslab berishi; faraz qilish -

mavjud ma'lumotlar asosida xulosa chiqarish; refleksiya - ta'lim oluvchining fikrlash jarayonini nazorat qilish.

4K kompetensiyalarini rivojlantirishda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar. 4K modeli ko'nikmalarini ta'lim jarayoniga samarali joriy etishda interfaol va refleksiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday interfaol metodlardan biri **“Think – Share - Improve” (O'yla - Ulash - Takomillashtir)** metodidir. Ushbu metod ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish va hamkorlikda qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

4K modelini amalga oshirishda samarali hisoblangan yana bir zamonaviy yondashuv **“Design Thinking in Education” (Ta'limda dizayn fikrlash)** interfaol metodidir. Ushbu metod ta'lim oluvchilarning real hayotga yaqin muammolarni hal etishga yo'naltirib, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantiradi. Dizayn fikrlash interfaol metodining asosiy mohiyati muammoga foydalanuvchi (inson) nuqtayi nazaridan yondashish va innovatsion yechimlar ishlab chiqishdan iborat [5].

Xulosa qilib aytganda, 4K modeli zamonaviy ta'lim tizimining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim oluvchilarda XXI asrda zarur bo'lgan muhim ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur model ta'lim jarayonini faqat bilim berishga yo'naltirilgan an'anaviy yondashuvdan kompetensiyaga asoslangan, faol va interfaol ta'lim tizimiga o'tkazishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. 4K modelining zamonaviy tuzilmasi ta'lim oluvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. Maqolada tahlil qilingan kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ fikrlash va kritik fikrlash kompetensiyalari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularning rivojlanishi ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, ta'lim oluvchilarning jamoada ishlash, o'z fikrini asoslab bayon etish, axborotni tanqidiy tahlil qilish va muammolarga ijodiy yondashish ko'nikmalarini shakllantirish bugungi ta'limning ustuvor vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. - San Francisco: Jossey-Bass, 2009.
2. OECD. Future of Education and Skills 2030. - Paris: OECD Publishing, 2019.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T. 2006
4. Ishmuhamedov R.J, Yuldashev M.A, “Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar” “Nihol” nashryoti, -T.2013 y.
5. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: O'qituvchi, 2017.